

PROF. DR.

AHMET ŞİMŞİRGİL

KAYI-III

OSMANLI TARİHİ

HAREMEYN
HİZMETİNDE

KAYI III
HAREMEYN HİZMETİNDE
II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim
Ahmet Şimşirgil

Osmanlı Tarihi

TİMAŞ YAYINLARI | 3276
Osmanlı Tarihi Dizisi | 90

EDİTÖR
Zeynep Berktaş

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

1-8. baskılar KTB Yayınları
tarafından yapılmıştır.

23. BASKI
Nisan 2020, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-1298-5

9 786050 812985

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr
timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT
Mega Basım
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No:3 Baha İş Merkezi
Avcılar / İstanbul
Telefon: (0212) 412 17 00
Matbaa Sertifika No: 44452

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	9
ÖNSÖZ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
II. BAYEZİD HAN	15
ŞEHADET HABERİ VE CÜLUS	16
DÜNYA HIRSI MI?.....	17
ÇEKİŞME MEYVE VERMEZ!	19
GURBET... ..	20
ÇİRKİN KIŞKIRTMA	22
BOŞ YERE YORGUN DÜŞME!.....	23
KAHIR YILLARI.....	24
ŞATODAN ŞATOYA.....	27
CEM SULTAN ROMA'DA.....	30
NAAŞIMI İSLAM YURDUNA GÖTÜRÜN!.....	33
EL-HÜKMÜ LİLLAH	35
BOĞDAN SEFERİ.....	39
ÂŞİKÂRE VAR VE HAKLARINDAN GEL.....	42
MEMLÜKLERLE SAVAŞA YOL AÇAN OLAYLAR.....	44
OSMANLI KOMUTA KADEMESİNDE NİFAK.....	46
AĞAÇAYIRI SAVAŞI	49
MÜTÂREKE	53
TÜRK KIYAFETİNDE BOĞDANLILAR.....	55
BAYEZİD HAN'A SUİKAST.....	58
KARTAL KANATLI YİĞİTLER.....	61
AKIN GÜNLERİ	68
MORA SAVAŞLARI	75

BURAK REİS'İN ŞEHADETİ	77
İNEBAHTI'NİN ZAPTI	79
MODON'UN FETHİ	82
ENDÜLÜS'E AĞIT	86
DENİZCİLİĞİN GELİŞMESİ VE KEMAL REİS	89
SAFEVİ TEHLİKESİ	92
DÜNYA EVİ.....	94
ŞAHKULU İSYANI.....	97
ŞEHZADELER MÜCADELESİ	102
ŞEHZADE AHMED'İ TAHTA ÇIKARMA ÇABALARI.....	105
BABA OĞUL KARŞI KARŞIYA.....	107
BİZ SELİM'İN YANINDAYIZ!.....	111
YENİ KARIŞIKLIKLAR.....	113
OĞUL! SALTANATIN MÜBAREK OLSUN!.....	115
VEFATI	117
ŞAHSİYETİ	121
HOCASINA DİVİT TUTAN PADİŞAH	123
YAHŞİ BİR SUAL!	125
İMAR FAALİYETLERİ	127
ŞAİR BAYEZİD	130
BAYEZİD-İ VELÎ	132
NE DEDİLER.....	134

İKİNCİ BÖLÜM

YAVUZ SULTAN SELİM HAN.....	137
ANADOLU'DA KARIŞIKLIK	138
BİZE ÜÇ YOL GÖRÜNÜYOR.....	140
SAFEVİYYE TARİKATI	143
ŞEYHLİKTEN ŞAHLIĞA.....	148
ŞAH İSMAİL.....	151
SELİM HAN	155
SELİM'İN ALDIĞI TEDBİRLER	159

EDİRNE'DEN HAREKET.....	163
NÂMINI VE NİŞÂNINI YOK EDERİM!.....	167
GEDÂLAR BAY OLDU.....	169
KARŞILIKLI MEKTUPLAR.....	171
YAŞADIĞINLA ÖLDÜĞÜN DENKTİR.....	175
TEK BAŞIMA DA KALSAM GİDERİM!.....	178
BUNLAR KİMLERDİR?.....	181
İKİ TARAF.....	184
ÇALDIRAN MUHAREBESİ.....	187
TORBALARLA ALTIN, ÇUVALLARLA İNCİ!.....	190
SELİM HAN TEBRİZ'DE.....	193
TEHLİKELİ TAHRİK.....	197
DULKADİR BEYLİĞİ'NİN SONU.....	201
SORUŞTURMA.....	203
NEDEN ÖYLE DAVRANDI?.....	205
DOĞU ANADOLU'NUN İLHAKI.....	208
İNCE SİYASET.....	211
BİZ ONLARA BENZEMEDİK!.....	215
EFENDİNE SÖYLE, KARŞIMA ÇIKSIN!.....	218
MERCİDABIK SAVAŞI.....	221
HÂDİMÜ'L-HAREMEYNNİ'Ş-ŞERİFEYN.....	224
SİN ŞİN'A GİRİNCE.....	226
FERMANIMA BAŞ EĞESİN!.....	230
ORDU, SİNA ÇÖLÜ'NDE.....	232
TUMANBAY.....	236
RİDANİYE SAVAŞI.....	237
SELİM HAN, YUSUF NEBİ TAHTINDA.....	239
TUMANBAY'IN YAKALANIŞI VE SONU.....	242
MISIR'DA GÜNLER.....	245
ORUÇ REİS'İN TÂBİYETİ.....	247
HİCAZ'IN OSMANLI'YA KATILIŞI.....	249
GEL AHİ GİDELİM!.....	251

BAŞINIZ SİYASETE DÜŞMESİN!.....	253
ŞAM'DAKİ FAALİYETLERİ.....	256
İŞLERİNİ BİTİRMEK HATIRIMA GELDİ!	258
HIZIR LALAM HAYREDDİN VE NASREDDİN'DİR.....	260
RODOS ÜZERİNE Mİ?	262
EDİRNE YOLUNDA.....	263
VEFATI	265
ŞAHSİYETİ	272
BÜYÜK DEVLET ADAMI	274
BU DEVLET YIKILIR MI?.....	278
İLME VE ÂLİMLERE HÜRMETKÂRDI	280
HOCAM VEDAYA GELMİŞTİ!	284
SÂDELİĞİ SEVERDİ	286
ŞAİR YAVUZ	287
TARİHLERDE SELİM HAN	290
SELİM HAN PORTRESİ	293
BAZI KISSALARI	294
BÜTÜN DÜNYA BENİM OLSA.....	294
ŞİİR KİMİN?.....	295
NASIL?	297
SANTRAÇ OYUNU	297
SON PEYGAMBER KILAVUZ!	300
DOST AZ OLUR!.....	301
MERSİYE.....	301
AÇIKLAMA:.....	306
RIHLET	310
DİPNOTLAR.....	312
BİBLİYOGRAFYA	324
İNDEKS	328

ÖNSÖZ

Birlik ve beraberlik devletlerin başarı temellerinden biri ve belki de en önemlilerindedir. Yalnız birlik ve beraberlik denildiğinde ne anmalıdır? Herkesin tekdüze düşünmesi, aynı fikir ve görüşlere sahip olması mıdır? Elbette ki değildir. Zira her insanın aynı düşüncelere sahip olması, aynı fikir ve görüşü paylaşması mümkün değildir. Eşyanın tabiatına aykırıdır.

Şayet herkes aynı görüş, fikir ve düşünce içinde meşveretin, istişarenin manâsı olmazdı. Gereksiz olurdu. Hâlbuki meşveret, danışma ve istişare doğru karar vermenin esaslarından kabul edilmiştir. “Bârîka-ı hakikat müsademe-i efkârdan doğar” sözü meşhurdur. Yani hakikat ışığı fikirlerin çarpışmasından doğar denilmiştir.

İşte bir iş veya projeye başlanmadan önce o işi bilenlerle görüşmeli, onların fikir ve düşüncelerini almalı ve öyle karar vermelidir. Karar alındıktan sonra ise birlik ve beraberlik prensibi ortaya çıkar.

Artık başarıya bir ve beraber olanlar ulaşırlar. Neden benim düşünceme değer verilmedi? Neden benim tezim kabul edilmedi? diyerek ikilik başlatanlar başarısızlığın sorumlusu olarak tarihteki yerini alırlar.

*Kim ki kaldı ikilikde yâr değil
Yoğa saygil sen anı kim var değil*

Dolayısıyla ikilikte kalanı ve karardan ayrılanı artık kendinden sayma. Onu yok bilerek hareket et ve hatta mümkünse ondan uzaklaş. Zira her geçen gün yeni bir fitne kapısını aralayacak ve artık faydadan ziyade zarar verecektir.

Hazret-i Mevlânâ birlik ve beraberliğin önemini şu ifadelerle vurgulamaktadır:

“Nerede iki gönül bir ise orada mutluluk vardır. Ailede ana baba bir ise onların zengin bir hayat sürdürdüklerini seyret. Bu zenginlik

huzurdur, mutluluktur, kanaattir, üzüntüden, gamdan kederden uzak oluŖtur.

İki gözüne bir bak. Hiç iki gözün ayrı ayrı yönlere bakabilir mi? İki ayrılmaya çalışırsa net bir görüntü yakalayabilirler mi? Sağa ve sola ikisi birlikte bakarlar. Uykuya dalınca birlikte uyurlar, beraber uyanırlar.

Koluna bir bak. Eline kadar birikip geldi. Sonunda beş dala ayrıldı. Hiçbiri bir boyda değildir. Kuvvetleri de farklı oldu; fakat aynı yöne yöneldiklerinden bir araya geldiler. Böylece boy ve kuvveti dosdoğru oldu. Elini yum ve düşün. Şayet baş ve serçe parmağın geriye doğru dönseydi ne yapabilirdin?”

Vücudumuzdaki nice hikmetler gibi dünya da baştan başa bir hikmettir. Bunu gözü açık bir gönülle görmek mümkündür.

Yalnız ve yoldaşsız yola çıkanlar hedefe ulaşamazlar. Yeryüzündeki suları düşün. Bir pınarın suyu ne kadar bol ve gür olursa olsun uzak menzilleri aşır denize kavuşamaz. Bütün suların hedefi, maksadı denizdir. Ona kavuşanlar yolda diğer sularla, ırmaklarla bir olarak, güçlenerek denize vâsıl olurlar, maksada ulaşırlar.

İşte Osmanlılar daha başlangıçtan itibaren birlik prensibi üzerinde özellikle durdular ve bunu hiç tavizsiz uyguladılar. II. Bayezid Han'ın Cem'le ülkeyi aralarında pay etmelerini isteyenlere karşı, “Melikler arasında merhamet olmaz” ve “Osmanlı Devleti öyle başı örtülü bir gelindir ki, iki damadın talebini kaldıramaz” sözleri bu düşüncenin en çarpıcı ifadeleridir.

Oysa Osmanlı öncesi Türk devletlerinde devletin hanedan üyeleri arasında pay edilmesi ülkeyi hızlı bir biçimde çöküntüye götürüyor ve sonunu hazırlıyordu. Bu arada on binlerce Türk'ün, Müslümanın kanı dökülüyor, malı, mülkü ve serveti yok oluyordu.

Osmanlılar teşkilatçılık, idarecilik, hâkimiyet duygusu, adalet, şefkat, vakar, yiğitlik, fedakârlık, feragat ve manevi derinlik gibi Türk milletinin asırlardan gelen devlet tecrübelerinden istifade etmede ve bunları samimi bir şekilde yaşayarak geliştirmede görülmemiş bir başarıyı gerçekleştirmişlerdir. Belki de tüm bu güzelliklerin

yaşanmasına sebep, öncelikle birlik ve beraberlik ruhunu yakalamış olmaları ve yek kalp, yek vücut, yek cihet hareket etmeleri idi.

KAYI III'ün en önemli kaynaklarından biri olan *Selimname*'nin yazarı Şükri-i Bitlisi'nin şu sözleri, o dönemdeki birliği ve beraberliği yansıtan ne hoş ifadelerdir.

*Türk ilen Türk ü Kürd ilen Kürd'em
Evde koyun u yabanda bir kurdam*

Şükri-i Bitlisi Kürt olmasına karşılık Türk ilen Türk'em diyerek devlet bünyesindeki bütün insanlara boy ve kavim ayırımı yapmadan birleştirici bir gözle bakmakta, Osmanlı Devleti'ne hizmet etmekten gurur duyduğunu kuvvetle vurgulamaktadır. Tarihimize, dilimize, dinimize ve kültürümüze yabancılaştırmanın bizi birbirimize hasım etmek, düşman kılmak için tertiplenmiş en mühim bir tuzak olduğunu bugün daha iyi kavramaktayız.

İşte *KAYI III*'ü okurken aynı zamanda birlik ve beraberlik ruhunun devlet ve millet için önemini, en çarpıcı bir biçimde anlamış da olacağız. Nitekim bu öyle bir prensip ki, bunun bozulması ve kaybolması bir kibritin alevine bağlı; fakat meydana getirdiği çöküntü ve yıkıntı yıllarca çalışmayla ancak giderilebilecek cinsten olup, devletimiz için her dönemde en büyük bir tehdit unsurudur.

Mamafih Fatih Sultan Mehmed'in bir cihan devleti hâline getirdiği imparatorluk, onun ölümüyle başa geçen oğlu II. Bayezid devrinde iki büyük iç çekişmeye sahne olacaktır. Dönemin başlangıcında Sultan Bayezid-Cem çekişmesi sonunda ise Bayezid Han'ın oğulları arasında baş gösteren taht mücadeleleri devletin ne gibi tehlikelere düşebileceğinin en açık örneklerini sundu. Özellikle son yıllardaki kardeş kavgalarının neden olduğu kaostan istifade eden Safeviler, Anadolu'yu bir yangın yerine çevirdi ve devleti tehlikeli bir yıkıma doğru sürükledi.

“Baş olmayan yerde herkes baş, herkesin baş olduğu yerde herkes köle olur.”

“Başı yokun aşı yok.”

özdeyişleri Anadolu için geçerli olmuş gibiydi. Şahkulu Baba Tekeli ve Nur Ali Halife isyanlarında binlerce Anadolu insanı hayatını kaybetmişti. Şehzade Ahmed ve oğulları ile Şehzade Korkud saltanatı ele geçirebilmek için uğraş vermeye başlamış, işler iyice çığırından çıkmıştı.

İşte böyle bir zamanda II. Bayezid Han'dan sonra saltanatı devralan Selim Han'ın yeniden birliği sağlama yolundaki gayretlerini ve çektiği çileleri görünce birlik ve beraberliğin önemi çok daha iyi anlaşılacaktır.

Cihangir padişahın şu sözleri ise birlik ve beraberlik yolunda kendisinin duygularını yansıttığı kadar milletine de bırakmış olduğu bir vasiyet mahiyetindedir:

*Milletimde ihtilaf u tefrika endişesi
Kûşe-i kabrimde hatta bî-karar eyler beni
İttihad oldu hüçûm-ı hasmı def'e çâremiz
İttihad olmazsa daim dağdâr eyler beni*

Okuyucularımı KAYI III ile baş başa bırakırken eserimi tamamlamak konusunda beni devamlı teşvik eden sevgili talebelerime ithaf etmenin zevkini yaşıyorum.

Eserin basımını üslendikleri için Timaş Yayınları'na ve Tarih Bölümü Proje Editörü Adem Koçal Bey'e şükranlarımı sunuyorum.

Nihayet eserin hazırlanmasında yardımlarını gördüğüm Abdülkerim Şaşmaz, Tuba Karabey, Hamza Umut Albayrak, Zuhul Turan ve Bilge Türkmen'e kalbî teşekkürlerimi arz ediyorum. Eseri yayına hazırlayan Zeynep Berktaş'a, kapak tasarımlarını yapan Ravza Kızıltuğ'a müteşekkirim. Ayrıca çalışmalarım sırasında teşvik ve destekleriyle her zaman yanımda olan kıymetli eşime ve sevgili çocuklarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

*Âsafın mikdarını bilmez Süleyman olmayan
Bilmez insan kadrini âlemde insan olmayan*

Prof. Dr. Ahmet Şimşirgil

BİRİNCİ BÖLÜM
II. BAYEZİD HAN

Osmanlı ülkesi, baştan ayağa örtülü nazlı bir geline benzer. İki damadın talebini kaldıramaz ve ortaklık kahrını götüremez.

ŞEHADET HABERİ VE CÜLUS

Fatih Sultan Mehmed, Gebze'ye yakın Hünkâr Çayırı denilen mahalde vefat ettiğinde hayatta bulunan iki oğlundan Bayezid Amasya'da, Cem Çelebi ise Karaman'da vali olarak görev yapıyordu. Bu sırada Bayezid otuz dört, Cem ise yirmi üç yaşında bulunuyordu.

Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa diğer emir ve vezirlerin rızasını almak suretiyle herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için Fatih'in vefatını askerden gizledi. Hiç vakit kaybetmeden de Amasya valisi büyük şehzade Bayezid Çelebi ile Karaman valisi küçük şehzade Cem Çelebi'ye haberler gönderdi. Fatih'in cenazesini ise gizlice arabaya koyup yanında tabipler ve devlet büyükleri olduğu hâlde İstanbul'a geçirdi. İskelede bulunan nakil vasıtalarını da İstanbul tarafına aldırıldı. Böylece yeniçeri ve içoğlanların İstanbul tarafına geçmesine mâni olmak istemişti.

Karamanî Mehmed Paşa'nın bu faaliyetleri, olayı bilen devlet adamları arasında, onun evvelce taraftarı olduğu Şehzade Cem'i bir an önce İstanbul'a getirtip, tahta çıkarmak emelinde olduğu fikrini uyandırdı. Bunlar arasında özellikle ordunun başında bulunan, Bayezid'in iki damadı Rumeli Beylerbeyi Hersekzâde Ahmed Paşa ile Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa derhâl harekete geçtiler. Öncelikle Cem'e gönderilen habercileri tevkif ettirdiler. Ardından padişahın vefat haberini yayıp yeniçerileri tahrike başladılar. Böylece Karamanî Mehmed Paşa'nın planı bozuldu. Galevana gelen yeniçeriler iskelelere inerek zorla İstanbul'a geçtiler ve sokaklarda, "Bayezid çok yaşasın!" diyerek nümayişe başladılar. Kendilerine mâni olmak isteyen Karamanî Mehmed Paşa ile Fatih'in hususi tabibi Yahudi Yakub Paşa'yı öldürdüler. Eski Saray'da oturan, Şehzade Bayezid'in henüz on bir yaşındaki büyük oğlu Korkut Çelebi'yi babasına vekâleten tahta çıkartıp sokaklarda dolaştırmaya başladılar.¹

İstanbul'da bu olaylar vuku bulurken Keklik Mustafa Çavuş, 7 Mayıs 1481'de Amasya'da beylik süren Şehzade Bayezid'in katına ulaştı.

Otağına saygı ile yaklaşarak, selamlayıp etek öptükten sonra dua etti. Sonra da üzerindeki nâmeyi saltanat tahtının yeni vârisine teslim eyledi.

*Padişah babasının göçtüğünü duyunca
Bu dünya devleti gözünden düşüverdi*

*Babasından ayrılmak öyle etti ki onu
Tâ sabahlara kadar ağladı iniledi*

*Gözlerinden inci gibi yaşlar akarken
Gönlü parçalandı kendinden geçti²*

Bayezid, başlangıçta haberi tereddüt ile karşıladı ise de İshak Paşadan gelen üst üste davet mektupları ve adamlarının acele etmeleri yönündeki ikazları üzerine dördüncü gün, maiyyetinde dört bin kişi olduğu hâlde Amasya'dan hareket edip dokuz günde Üsküdar'a geldi. Sirtında matem elbisesi vardı. Ertesi gün oğlu Korkud'dan saltanatı resmen teslim alıp 22 Mayıs 1481'de Osmanlı tahtına çıktı.

Müteakip gün Fatih Sultan Mehmed'in cenaze namazı, yol göstericilerin rehberi Şeyh Muslihiddin Ebu'l-Vefa'nın imamlığında kılındı. Sultan Bayezid, namazı müteakip sevgili babasının tabutunu öpüp kucakladıktan sonra omuzuna alıp vezirler ve beylerle birlikte taşıyıp, Fatih Camii'nin mihrabı önündeki bahçeye defnettiler. Bayezid ziyadesiyle sadakalar dağıtarak ve tekrar tekrar hatim duaları okutarak babasının ruhunu şâd ederken oğulluk hakkını da yerine getirmiş oldu.³

DÜNYA HIRSI MI?

Bayezid tahta çıkar çıkmaz, babasının sağlığında kendisinden daha meziyetli ve daha faal olması sebebiyle Gedik Ahmed Paşa ve Karamanî Mehmed Paşa gibi devlet büyüklerinin desteğini temin etmiş olan kardeşi Konya Valisi Giyaseddin Cem Çelebi'nin muhalefetiyle karşılaştı.

Cem, veraset dolayısıyla Osmanlı mülkünde hakkı olduğunu iddia ediyordu. Zira Fatih Kanunnâmesi'ndeki veraset kısmında şehzadelere yazılacak hükümlerin lakaplar bahsinde Cem'in ismi zikredilmiş, Fatih de ona "Vâris-i mülk-i Süleymanî oğlum Sultan Cem" diye hitap etmişti. Bazı müellifler, Cem'in Kanunnâme-i Âl-i Osman'a dayanarak Bayezid'in 'nizam-ı âlem' için kendisini öldürtmesinden korktuğu cihetle isyan ettiğini belirtirler.

Hâlbuki asıl sebebin verasetle kendisine intikal eden saltanatı elde etmek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca her Osmanlı şehzadesinin küçük yaştan itibaren babasından sonra devletin başına geçip cihadla meşgul olması, adaletle hükmetmesi gibi ulvi gayeler ile yetiştirildiği göz önüne alınırsa dünya hırsı, ölüm korkusu gibi düşünceleri onlara atfetmek fevkalâde basit kalır.

Cem, kanunnâmede isminin geçmesinin yanı sıra babasının padişahlığı zamanında doğduğunu, Uzun Hasan seferi sırasında İstanbul'da kendisinin babasına vekâlet ettiğini belirtiyor ve saltanatın kendisine ait olduğunu iddia ediyordu. Bu düşünceler ışığı altında hareket eden Cem, maiyetindeki müşavirlerin ve özellikle de Karamanoğlu Kasım Bey'in telkinleri sonunda harekete geçmeye karar verdi. Komutanlarından Gedik Nasuh Bey'i maiyetinde Karaman, Varsak ve Turgutlu boylarına mensup kuvvetler olduğu hâlde İnegöl üzerinden Bursa'ya gönderdi.

Gedik Nasuh Bey, 28 Mayıs'ta Kaplıca civarında Bayezid tarafından Ayas Paşa kumandasıyla üzerine gönderilen kuvvetleri bozdu ve Bursa'ya hâkim oldu. Üç gün sonra şehre gelen Cem Sultan, adına para kestirip hutbe okutmak suretiyle hükümdarlığını ilan eyledi. Civardaki şehir ve kasabalara da saltanatını kabul ettiren Cem Sultan kendisini Anadolu'nun hâkimi olarak görmeye başladı.⁴

Bu tehlikeli gelişme üzerine Sultan Bayezid, Cem'i destekleyen beylere gizlice mektuplar göndertmek suretiyle onları kendi tarafına çekmeye çalıştı. Bunların başında Cem'in yakın dostu Aştinoğlu Yakub Bey geliyordu. Yakub Bey'den Cem'i hile ile Karaman'a doğru çekmesi istenmekteydi. Ayrıca padişah kalabalık bir ordu ile Üsküdar'a geçmiş, Cem üzerine sefer hazırlıklarına başlamıştı.

Öte yandan Bursa'da on sekiz gün saltanat süren Cem Sultan, büyük halaları, Çelebi Mehmed'in kızı ihtiyar Selçuk Hatun ile ulemadan Mevlânâ Ayas ve Şükrullahoğlu Ahmed Çelebi'den oluşan bir elçilik heyetini ağabeyine gönderdi. Böylece Cem, ortaya çıkan fiili durumun kabul edilmesini ve Anadolu'nun kendisine bırakılmasını arzu ediyordu.

ÇEKİŞME MEYVE VERMEZ!

Bayezid Han, huzuruna gelen büyük halası Selçuk Hatun'un elini öpüp fevkalâde izzet ve ikram gösterdi, duasını aldı. Cem lehine hareket ettiği anlaşılan Selçuk Hatun, Bayezid'e rica yollu olarak:

“Oğul; olmaz mı ki, can beraber olan kardeş kanını dökmeye kalkışmayasın. İslam arasında cenk ateşini yakıp tutuşturmayasın. Rumeli topraklarıyla yetinip Anadolu ülkesini, illerini kardeşine bağışlayasın. Böyle yaparsan o da eğdiği boynunu bir daha boyunduruğundan çıkarmaz ve bundan sonra da olmayacak bir yola girmez. Çekişme, bir ağaç dahi olsa üzüntüden başka meyve vermez. İki şanlı padişah döğüşmeye niyet ederseler bundan reâyâ (halk) büyük zarar görür. Ülke kavgası yüzünden ortalığı harabeye çevirmek, yüce gönüllü olmaya ve yiğitlik şanına uygun değildir.”

Sultan II. Bayezid hissiyatla dile getirilen duygu yüklü bu konuşmaya aldanmadı. “Lâ erhame beyne'l-mülûk” (Hükümdarlar arasında merhamet olmaz) darb-ı meseliyle cevap vererek bu hususta kararlılığını ortaya koydu.⁵

Kemalpaşazâde ise bir ülke içinde iki şehriyar oturamaz ve bir asker arasında iki serdar komuta edemez, ifadeleri ile teklifin kabul görmediğini beyan eder.⁶

*Çü şeh baştır memleket ana ten
Yaraşmaz iki başlı olmak beden*

Bayezid Han elçileri gereği gibi ağırladıktan sonra geri gönderdi ve derhâl ordusunu harekete geçirdi.

Cem ise Yenişehir Ovası'nda âkıbetini belirleyecek bir savaşa girişmeye karar vermişti. Bu sırada Otranto seferinden dönen

Gedik Ahmed Paşa da, Yenişehir'de padişahın ordusuna katılınca Bayezid daha da kuvvetlendi. Ahmed Paşa aslında Cem taraftarı bulunuyor idiyse de kayınpederi İshak Paşa'nın veziriazam olması, onun Bayezid tarafına meyletmesine sebep olmuştur.

20 Haziran 1481'de Osmanlı tahtının yeni sahibini belirleyecek savaş şiddetle başladı. Fatih'in iki oğlu bu kez hasım mevkiindeydiler. İkisi de olağanüstü bir çaba ve gayret sarf ediyordu. Ancak yakın dostu Aştinoğlu Yakub Bey'in ihaneti Cem'e son darbe oldu. Bayezid kuvvetlerinin gittikçe artması Cem tarafında yılgınlığa ve direnme gücünün kaybolmasına yol açtı. Artık herkes başının çaresine düşmüş bulunuyordu.

Cihana olmayan server gerekmez

Diriye ser gerek efser gerekmez

Öncelikle Cem'i devamlı olarak kışkırtan Karamanlılar ve Varşak Türkmenleri meydanı terk ettiler. Askerinin gittikçe eridiğini görerek çaresiz kalan Cem Sultan da büyük bir elem ve üzüntü içerisinde önce Eskişehir'e, ardından taht kenti Konya'ya doğru geri çekildi. Bütün eşyası ve hazinelerine el konulmuştu.⁷

GURBET...

Konya'da da kendisini emniyette göremeyen Cem Sultan, validesi Çiçek Hatun ile ailesini ve yanında bulunan Murad adındaki oğlunu alıp 28 Haziran'da Memlük ülkesine doğru yöneldi.

Çok sevdiği Konya'dan ayrılışı zor olmuştu. Onun başından geçenleri konu edinen *Vâkıat-ı Sultan Cem* adlı esere göre kendisini çok seven Konya halkının feryat ve figanını işiten, kıyamet koptu sanırdı. Cem ise valilik yaptığı sırada burada geçirdiği mutlu günleri bir türlü unutamadı.

Bir yere gelmişem ki bedeldir cahimden

Bana makam olmuş iken Konya'da Merem⁸

Binbir sıkıntı içerisinde Torosları geçerek Tarsus'a ve oradan da Adana'ya ulaştı. Ramazanoğlu onu karşılayıp ağırladı ve ziyafetler verdi.

Memlük Sultanı Kayıtbay'ın müsaadesini alarak Antakya yoluyla Haleb'e vardı. Haleb emirü'l-ümerası da ağırlamada kusur etmedi. Uyuz Bey'in rehberliğinde Şam'a gelen Cem, akraba, has hademeleri ve muhafızlarından oluşan üç yüz kişilik maiyetiyle yoluna devam edip, 25 Ağustos'ta Gazze yoluyla Mısır'a vardı ve hükümdarlara mahsus alayla Kahire'ye girdi.

Ertesi gün saraya giderek Kayıtbay'ın huzuruna çıktı. Sultan Kayıtbay, Şehzade ile karşılaşınca el sıkışıp kucaklaştılar. Kısa bir sohbet yaptılar. Sultan ona atalık tutumuyla güzel sözler söyleyip gönlünü aldı. Kendisini muazzam bir köşke yerleştirdi. Pek çok iltifatlar eyledi. Ramazan gecelerinde birkaç defa iftara çağırıp huzur ve güven duymasını sağladı. Birçok günler beraberinde gezilere çıkartıp gönlünü aldı, onu hoş tutmaya çalıştı.

Kayıtbay'ın bütün gayretlerine rağmen Cem Sultan'ın sıkıntısı bir türlü gitmek bilmiyordu. Daimi bir iç huzursuzluğu yaşıyor gibiydi. Hatta bu sırada ağabeyine gönderdiği bir mektupta hâlinden bahsederek yardımını istemişti. Nitekim şu beyti, onun ruhi bunalımını çok güzel yansıtmaktadır:

*Sen bister-i gülde yatasın şevk ile handan
Ben kül döşenem külhen-i mihnetde sebep ne?**

Bayezid ise, saltanat emellerinden vazgeçmesi şartıyla kendisine her sene on kere yüz bin akçe vereceğini vadetmiştir. Ancak bu mektuplaşmalardan bir netice çıkmamıştır.

Sonunda Cem: "Bir şeyde sıkılırsanız o zaman hacca niyet ediniz" işareti üzerine Kayıtbay'dan hac müsaadesi istedi. Kayıtbay'da bu istek üzerine onu mükemmel bir alayla Hicaz'a gönderdi.

20 Aralık 1481'de Mısır'dan hareket eden Cem Sultan, Mekke'ye girişinde Hicaz beyi tarafından karşılandı. Hac vazifesini yerine getirdikten sonra Medine'ye gitti. Peygamber Efendimiz'in mübarek

* Sen, gül döşeyimden neşe ve keyif içerisinde yatarken, ben mihnet ve meşakkat hamamında neden kül döşeneyim?

kabr-i şerifini ziyaret etti.¹⁰ Komşularına en üstün saygılar sunmak mutluluğu içerisinde 13 Mart 1482'de Kahire'ye döndü.

ÇİRKİN KIŞKIRTMA

Cem Sultan mübarek makamları ziyaret etmenin huzur ve sevinci içerisinde Kahire'ye geldi ise de onu burada yeni tertipler bekliyordu. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu karışık durumdan istifade etmek isteyen Karamanoğlu Kasım Bey, Cem'i kullanmak suretiyle eski beyliğine yeniden kavuşmayı arzu ediyordu.

Bu maksatla ona üst üste kışkırtıcı mektuplar göndermişti. Kasım Bey bu maksatla Ankara Sancakbeyi Trabzonlu Mehmed Bey ile anlaşmış, Larend'e (Karaman) bulunan Gedik Ahmed Paşa'nın ağzından yazılmış bazı mektuplar da uydurarak şehzadeyi iknaya çalışmıştı. Bu arada timar ve zeametleri ellerinden alınmış kimselerle mâzul subaşılarda da ikbal kaygısı ile Cem'e haber göndererek vaktin müsait olduğunu bildiriyorlardı.

Esasen Mısır'daki hareketsiz durumundan bunalan Cem Sultan da Anadolu'dan gelen bu haberler üzerine Memlük Sultanlığı'nın da desteği ile harekete geçmeye karar verdi. Bu maksatla Kayıtbay'ın huzurunda düzenlenen mecliste sert müzakereler cereyan etti. Özellikle Memlük atabeglerinden Emir Özbek, Cem'in Osmanlı ülkesine bırakılması hâlinde iki devlet arasında doğması muhtemel anlaşmazlıkları dile getirerek, onun bırakılmasına karşı çıktı. Buna rağmen Cem, sonradan Osmanlılarla Memlükler arasında uzun süren savaşlara sebep olacak müsaadeyi Kayıtbay'dan almaya muvaffak oldu.

27 Mart 1482'de Kahire'den hareketle, yanında zaim ve subaşılardan mürekkep bir grup bulunduğu hâlde 6 Mayıs'ta Haleb'e ulaştı. Kendisini burada Ankara Sancakbeyi Trabzonlu Mehmed Bey bekliyordu. Ardından Adana'ya gelen Cem Sultan'ı burada da Karamanoğlu Kasım Bey karşıladı. Kasım Bey, Cem'den muvaffak olması hâlinde, yardımı karşılığında Karaman ülkesine sahip olma vaatini aldı. Böylece Cem bir kez daha şansını denemek üzere Osmanlı ülkesine girdi.

Ereğli'ye gelen Cem, kapıcıbaşı Sinan Bey'i bir anlaşmaya varmak ümidiyle Gedik Ahmed Paşa'ya gönderdi. Ancak bu teşebbüsünde muvaffak olamadı. 6 Haziran'da yanında Kasım Bey de bulunduğu hâlde Konya üzerine yürüyerek kaleyi kuşattı. Bu arada Trabzonlu Mehmed Bey'i de Ankara üzerine göndermişti.

Cem Sultan, Konya Kalesi'ni şiddetle muhasara etti ise de Hadım Ali Paşa'nın cesaretle karşı koyması ile bir netice elde edemedi. Ankara üzerine yürüyen Mehmed Bey ise Rumeli beylerbeyine karşı yaptığı muharebeyi kaybederken hayatını da yitirdi. Mehmed Bey'in bozgun haberini alan Cem Sultan, Konya kuşatmasını kaldırıp Ankara üzerine bizzat yürüdü. Ancak bu teşebbüsünden de bir netice elde edemedi. Sultan Bayezid'in yaklaşmakta olduğu haberini alınca önce Akşehir'e sonra da Kasım Bey ile birlikte Taşlı'ne çekilmek zorunda kaldı.

BOŞ YERE YORGUN DÜŞME!

Cem Sultan, kendisini takiben Ereğli'ye gelen ağabeyi Bayezid'le bir kez daha müzakerelere girişti. Bayezid'e elçi olarak giden Kapıcıbaşı Sinan Bey, Osmanlı ülkesinin bir kısmının Cem'in idaresine bırakılmasını istedi. Oysa bu teklif padişahın hatırından dahi geçmiyordu. Bayezid, Cem'e gönderdiği mektubunda:

“Aydınlık gönlünüze gizli değildir ki; Osmanlı Ülkesi baştan ayağa örtülü nazlı bir geline benzer. Öyle iki güveyin nişanını kaldıramaz ve ortaklık kahrın götüremez. Bu sebeple kötülük tekliflerine kulağınızı tıkayasız. Boş yere atınızı gayret dizginleriyle yorgun düşürmeyesiz ve temiz eteklerinizi Müslümanların kanlarıyla haksız yere kirletmeyesiz. Şerefle ve mutlulukla Kudüs-i Şerif'te konaklamayı seçseniz, ol kutsal topraklarda yerleşseniz ne olur? Şimdiye kadar kendinize ait hazineniz gelirleri ne ise her yıl hepsi noksansız katınıza yollanacaktır. Bunu hünkâr and içmiştir” diyordu.¹¹

Buna rağmen Cem, Defterdar Mehmed Bey ve Bahşayışoğlu İmam Ali reisliğinde yeni elçi heyetleri ile arzusunu ısrarla tekrarladı ise de her defasında geri çevrildi. Sonunda Sultan Bayezid, onun daha önceki dizelerine şu beyitleriyle karşılık verdi:

*Çün rûz-ı ezel kısmet olunmuş bize devlet
Takdire rıza vermeyesün böyle sebep ne?*

*Haccı haremeynim deyüben da'va kıalarsun
Ya saltanat-ı dünyeviye bunca talep ne?^{12*}*

Cem Sultan, ağabeyinin bütün müsbet tekliflerine sırt çevirdi ve atasından kalan maldan, mülkten hisse isteğinde diretti. Bunun üzerine Hersekzâde Ahmed Paşa, Anadolu askeri ile Cem Sultan'ın üzerine gönderildi. Cem ise Karamanoğlu Kasım Bey'le yaptığı görüşme sonucunda deniz yoluyla Rumeli yakasına geçmeye karar vermişti.

Aslında Cem'in maksadı, Akkoyunlu hükümdarının yanına gitmekti. Ancak Kasım Bey Rumeli'ye geçişte özellikle ısrarlı davranmıştı. Zira o, Bayezid'in Rumeli'nde Cem'le uğraşmasını fırsat bilerek Karaman ülkesinden bir kısım toprakları koparabileceğinin hesabını yapıyordu. Bu ikiyüzlünün kendi iyiliğini düşündüğünü sanan talihsiz şehzade, 18 Temmuz 1482'de otuz kadar adamıyla Korkos Limanı'ndan gemilere binerek Rodos'a doğru yola çıktı. Böylece, şehzadenin on üç yıl sürecek Avrupa macerası başlıyordu.

KAHIR YILLARI

26 Temmuz 1482'de Saint Jean Tarikati Şövalyelerinin elindeki Rodos Adası'na çıkan Cem Sultan, başta tarikatın üstad-ı azamı (reisi) Pierre d'Aubusson olmak üzere Rodoslular tarafından bir hükümdar gibi karşılanıp geçtiği yollara halılar serildi. Sokaklara dökülen halkın arasından şövalyelerin başıyla yan yana at üzerinde kendisine tahsis edilen şatoya gitti.

Hakikatte ise Cem, Türklerin amansız düşmanları Saint Jean Şövalyelerinin menfaatine âlet olarak kullanılacak bir esirden başka bir şey değildi. Nitekim eline geçen bu fırsattan azami istifadeyi düşünen d'Aubusson, başta Papa IV. Sixtus olmak üzere hemen bü-

* Kaderde devlet, padişah olmak bize kısmet olmuş. Buna rıza göstermemene sebep nedir? Mukaddes yerleri ziyaret etmek ve hacı olmakla kıvanç duyuyorsun. O hâlde dünya saltanatına neden bu kadar rağbet gösteriyorsun?

tün Avrupa hükümdarlarına mektuplar göndermiş, Hıristiyanların derhâl harekete geçmek suretiyle Türkleri Avrupa'dan çıkarmalarının mümkün olabileceğini bildirmişti.

Cem ise d'Aubusson'un iltifatlarına ve gösterişlerine aldanarak hükümdar olduğu takdirde Rodoslulardan alınan adaların iadesi, gemilerine Türk limanlarında serbestiyet tanınması ve onların gümrük ve tuz vergilerinden muaf tutulması gibi vaatlerde bulunuyordu. Kendisi için yapılan masraflara mukabil olarak da yüz elli bin altın ekü vermeyi taahhüt ediyordu.

Öte yandan Sultan Bayezid ise Cem'in Rodos'a geçmesinden oldukça endişelenmişti. Derhâl şövalyelerle görüşüp bir anlaşma sağlamak üzere Gedik Ahmed Paşa ile Fatih zamanında Rodos'u kuşatmış bulunan Mesih Paşa'yı görevlendirdi. Pierre d'Aubusson, Gedik Ahmed Paşa'nın talebi ve papanın müsaadesiyle Bayezid'e iki elçi göndererek onunla bir anlaşma yaptı. Buna göre Bayezid Han, şövalyelere Cem'i muhafaza etmeleri şartıyla her sene Ağustos başında kırk beş bin düka vermeyi kabul ediyordu.

Buna rağmen Bayezid'in Rodos'u muhasara ve tazyik etmesi ihtimalini göz önünde tutan şövalyeler, Fransa kralının da müsaadesiyle Şehzade Cem'i, Akdeniz kıyısında hâkimiyetleri altında bulunan kalelerden birine nakletmeyi uygun buldular. Bu suretle mutlaka Rumeli'ye geçmek isteyen Cem'in Avrupa yoluyla geçirilmesi düşünülmüş olacağından kendisini oyalamak mümkün olabilecekti. Neticede Rodos'ta beş hafta kadar kalan Cem, otuz iki kişilik maiyyeti ile beraber 1 Eylül 1482'de adadan ayrıldı.¹³

Gerçekte ise bu nakil işiyle Cem Sultan, Osmanlı'dan para çekmek için şövalyelerin elinde önemli bir gelir vasıtası olacak ve Osmanlılara karşı her zaman bir silah olarak kullanılacaktı.

Dolayısıyla Macaristan yoluyla Osmanlı'nın Rumeli topraklarına geçeceğini ümit eden Cem, bir kez daha aldanmıştı. Cem'i ve maiyyetini taşıyan donanma evvela İstanköy'e buradan Siracüza ve Mesina'ya uğrayarak yoluna devamla 16 Ekim'de Fransa'nın güney sahilindeki Villefranche'ye vardı. Ardından Savoie Düküğü'ne

ait Nice'ye (Nis) götürülen Cem, pek beğendiği bu şehirde uzun müddet kaldı. Rodosluların tutumundan ve davranışlarından kendisini bırakmayacaklarını ve siyasi menfaatleri icabı kullanılmak istendiğini, sonunda Cem Sultan da kavrayabilmişti. Bu itibarla Bayezid'e gönderdiği bir mektupta kendisini küffâr elinde bırakmamasını istemiştir.

Cem Sultan'ın Savoie Dükalığı'nda oturduğu müddet içinde Osmanlı tahtını elde etmek fikrinden vazgeçtiği şu kasidesinden de anlaşılmaktadır:

*Câm-ı Cem nûş eyle ey Cem bu Frengistândır
Her kulun başına yazılan gelür devrândır
Kâbetullah'ı varup bir kez tavaf eylediğin
Bin Karaman bin Acem bin mülket-i Osmân'dır
Çok şükür Allah'a kim geldin Frengistan'a sağ
Sağlığında her kişi nefsince bir sultândır
Fırsatı fevt eyleme ıyş ile sür zevk u safâ
Kimseye bâki değil bu mülk-i dünya fândır
Padişahlık bundan özge olmaz ey Şehzade Cem
Hatırun hoş eyle câm iç meclis-i canândır
Minnet ol Allah'a kim tapunda her dem husrevâ
Hûblar bân oğlu bânlar hüsnüne hayrândır
Âdeme bir zevk kalır dünyada bir yahşi ad
Saltanat bâki kalur derlerse bu yalândır
Hükm edenler bu cihan mülküne şark u garba dek
Ger Süleyman ger Skender cümlesi mihmândır
Padişah oldur ki hergiz zâtına ermez zevâl
Hayy u bâki kâdir ü hallâk-ı ins ü cândır
Âlemi bir emriyle var eylemek hükmündedir
Yine bir emriyle yoğ etmek ana âsândır
Ver salât-ı Mustafa'ya tâ ki Hakk âzâd ide
Şol yiğitler kim Frengde ben ile zindândır*

*Yürü var ey Bayezid sen süregör devrânını
Saltanat bâki kalur derlerse ol yalândır.^{14*}*

Diğer taraftan Cem, nisbeten serbest hayat sürdüğü bu şehri,

*Acâib şehri imiş bu şehri-i Nitse
Ki kalur yanına her kişi nitse*

beytiyle tasvir etmiştir.

Cem buradaki ikameti esnasında Hatipzâde Nasuh Çelebi'yi gizlice Fransa Kralı XI. Louis'e göndererek yardımını temin etmek istedi. Ancak şövalyelerin Hatipzâde'yi yakalayarak Nice civarında bir köyde hapsedmeleri üzerine bu teşebbüsünde muvaffak olamadığı gibi onu beklemekle dört ayı geçti.

ŞATODAN ŞATOYA

Bu arada Nice'de, veba hastalığı çıkması üzerine bu şehirde kalmayı uygun bulmayan şövalyeler bu defa Savoie Dükalığı'nın merkezi Chambéry'ye geldiler. Cem buradan da yakın adamlarından Mustafa ve Ahmed beyleri frenk kıyafeti ile Macar kralına gönderdi.

Cem Sultan, Chambéry'de henüz on beş yaşında olan Savoie Dükası I. Charles ile görüştü. Cem'in başına gelenleri tafsilatıyla ilk ağzdan dinleyen Charles, çok müteessir olmuş ve bu durumdan kurtulması için elinden geleni yapacağına dair söz vermiş ise de bunu haber alan şövalyeler derhâl bu şehirden de uzaklaşma kararı aldılar. 20 Temmuz'da Rhon Nehri yoluyla Dauphine'ye vardılar ve Cem'i buradaki Pouet Şatosu'na hapsedtiler. Bu arada Cem'in gizlice Macaristan kralına göndermiş olduğu iki adamını da yakalayıp öldürmüşlerdi.

İşte tam bu sıralarda Sultan II. Bayezid'in Fransa Kralı Louis ile görüşmek üzere gönderdiği fevkalâde elçisi Hüseyin Bey, yolu üzerindeki Savoie'den geçiyordu. Hüseyin Bey, Cem ile görüşebil-
mek için şövalyeler nezdinde girişimlerde bulundu ise de muvaffak

* **mülket:** ülke; **fândur:** fanidir; **hüb:** güzel; **bân:** vaktiyle Macaristan, Eflak ve Sırp hükümdarlarına denilirdi; **mihman:** misafir; **âsân:** kolay.